

VONDST Inspiratiebijeenkomst Gelderland (online)

Verslag

8 december 2021

Opening

- Welkom en toelichting door Yvonne Ploum.
- Doel project VONDST: erfgoed en cultuurhistorie inzetten voor nieuwe verbinding tussen verleden en heden. Vanuit systeembenadering. Voortborduren op Stadsgenese.
- Project VONDST wordt ondersteund door de Erfgoed Deal.
- Beoogd resultaat: aansprekende voorbeelden om erfgoed, cultuurhistorie en ruimtelijke ontwikkelingen aan elkaar te verbinden.

Inleiding Paul Thissen (Provincie Gelderland): instrumenten en verbinding

- Ambitie in Provinciale Omgevingsvisie: meer plannen vanuit ondergrond en identiteit (incl. erfgoed)
- Concept Panorama Gelderse Rivieren: lagenbenadering als basis; Dit ligt nu voor bij GS.
- Groene metropoolregio Arnhem-Nijmegen: identiteit als fundament voor stedelijke ontwikkeling.
- VONDST maakt onderdeel uit van een bredere beweging rondom omgevingsplanning
- Instrumenten:
 - Gebiedsgenese/stadsgenese/wijkgenese (verschillende schalen);
 - LESA+ : Experiment in landgoedzone Baaks Beek. + is landgoedecologische systeemanalyse x erfgoed: gericht op water- en natuuropgaven (kleine schaal).
 - Landschapsbiografie: recent gemaakt voor Veluwe: sterk voor het betrekken van mensen: verhalend (grote schaal).
- Verbinden erfgoed met gebiedsopgaven: schaken op vele borden. Input voor beleid en programma Erfgoed. Erfgoed Deals: naast VONDST ook Klimaatbestendige Landgoedzones (Utrecht en Z-H: kennisprogramma), Nieuw Drassig Land in gemeente Voorst: samen met gebiedscoöperatie een stokoude polder een nieuw draai, verdienmodellen, biodiversiteit, functieverandering etc..
- Input voor Streekgidsen Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap (wat is de identiteit en wat zijn de ontwikkeldoelen en ontwerpprincipes)
- SOK's met waterschappen: voor het eerst bepaling inzake samenwerking op het gebied van erfgoed. Klimaatadaptatie met erfgoed.
- Doorwerking in Uitvoeringsagenda Panorama Gelderse Rivieren
- Voorbeelden:
 - Landgoedzone Baakse Beek: levert o.a. van kansenkaart op gebiedsniveau inzoomen tot maatregelen op niveau van individuele landgoederen. Nauwe samenwerking met waterschap.
 - Genesatlas grondwaterwinning 't Klooster in de Achterhoek
 - VONDST-onderlegger maken voor de Omgevingsvisie van gemeente Rheden
 - Zutphen: vesting van de toekomst: hoe werkt het watersysteem en zijn die bruikbaar voor de stadsdoelen.
- Tijd is rijp. Met erfgoed is moeilijke boodschap over klimaatadaptatie soms wat makkelijker te brengen. Erfgoed is aalbaar. Niemand is tegen erfgoed.
- Schotten binnen de Provincie: doelen buigen naar binnen; dat moet worden doorbroken: door op de werkvloer laten zien wat mogelijk is. De kracht van goede voorbeelden benutten.

Cluster Schaarsbergen: Bart van Veldhuijsen (Rijksvastgoedbedrijf)

- Strategisch adviseur: bezig met revitaliseringsprogramma vanuit het strategisch vastgoedplan. Een cluster dat daaruit voortvloeit is Schaarsbergen.
- Dit omvat diverse terreinen in de “oksel” van A12-A50 en omvat o.a. vliegveld Deelen dat nu in gebruik is door Luchtmobiele Brigade. In het cluster is sprake van ca. 3.500 werkplaatsen.
- Revitaliseren om flexibel, betaalbaar, voldoen aan wet- en regelgeving:
 - Wens: oude gebouwen/panden slopen, flexibele bebouwing daarvoor in de plaats
 - In 2007 is terrein echter aangewezen als Rijksmonument: gebouwen én het terrein (groen- en weginfrastructuur). Daarnaast munitiecirkels. Gevolg is dat ¾ van het terrein moeilijk te ontwikkelen is.
 - Nagedacht wordt over andere scenario's: één daarvan is afstoten deelcluster Oranjekazerne: nieuwbouw kazerne nodig ten noorden van de Koningsweg.
 - In Schaarsbergen wordt 'Alliantiebenadering' (AB) als pilot gebruikt. Essentie daarbij is het denken vanuit het systeem. Wat betekent het voor het natuurlijk systeem? Voor bebouwing /infrastructuur en wat betekent het voor mens & maatschappij (M&M). En hoe kunnen de allianties worden gekoppeld. Alliantie Zipper verleidt om vanuit strategisch niveau te starten. Daarbij is gebruik gemaakt van het regiebord. Wat speelt er? Wat weten we (kennisbasis)? Wat zijn de ambities/dromen? Via pressure-cookers, samen met HNS.
 - Bouwstenen M&M: saamhorigheid, status/zichtbaarheid, werkgelegenheid, aandacht voor verschillende groepen en veiligheid
 - Gebiedsgenese met 3D-voorstelling is input voor Gebiedsverkenning Cluster Schaarsbergen (HNS, 2021). Onderdeel was ook de locatiekeuze. Dit is gekoppeld aan de allianties, inclusief verbindingen, natuurontwikkeling, landbouwtransitie e.d. Ligt ter besluitvorming voor bij Defensie.
 - AB: stevig fundament; slimme combinaties en opgaves in samenhang. Definitie van bouwstenen, voorkomen van 'domme' investeringen, tijdig meenemen van natuur, bebouwing/infra en mens/maatschappij. Leidt tot lange termijnoplossing én een gedragen resultaat.

Pilotproject Hengstdal: Ton Verhoeven (gemeente Nijmegen)

- Beleidsadviseur groen en klimaatadaptatie
- Probleem Hengstdal: wateroverlast/droogte in verband het reliëf en de verharding/bebouwing.
- Wijkgenese opgesteld met verschillende tijdslagen en het natuurlijk systeem als basis.
- Leren van het verleden is terug naar de basis, daarbij ook de archeologie en cultuurhistorische waarden meenemen.
- Op basis van wijkgenese wordt nu gewerkt aan een (wijk)regieplan als een pilot om ambities uit de omgevingsvisie te koppelen aan bevindingen uit de wijkgenese. De omgevingsvisie is weliswaar best integraal, maar is vrij abstract. Met name in de bestaande stad is het nodig om waarden en mogelijkheden meer concreet te laten zien. Wat is er? Waar knelt het? Wat zijn ambities/opgaven?
- Kennisbasis en knelpunten vanuit AB in beeld gebracht, inclusief hittestress, wateroverlast
- Een van de opgaven is 'Bewegen en ontmoeten': dat is op een regiekaart gezet.

Regieplan Openbare Ruimte versterkte stad Constatijn Hurman (gemeente Culemborg)

- Adviseur erfgoed, van huis uit stedenbouwkundige.
- Regieplan voor de binnenstad (structuurbeeld) is onlangs vastgesteld met als streven een “historische, gastvrije, toekomstbestendige binnenstad”. Hierbij gaat o.a. over
 - Versterken van de identiteit
 - Verbeteren van verblijfskwaliteit en kwaliteit van het groen
 - Inzet openbare ruimte voor klimaatadaptatie
- Op meerdere fronten bezig: economie, cultuurhistorie en klimaat: zoeken naar synergie
- Regieplan heeft meerdere doelen: samenhang creëren, richting geven en agenderen van projecten. Tot stand gekomen met input van diverse experts; ook is een klimaatatelier gehouden. Uitgangspunt is dat het een levend document is, dus actueel wordt gehouden.
- Culemborg is deel van de Hollands Waterline gelegen langs de Lek; versterkte stad met bloeitijd in 16^e eeuw. Identiteit en klimaatbestendigheid (waterstress, hittestress) zijn lokale knelpunten.
- Hemelwatersysteem aanpassen: betere afvoer en berging gebruik makend van de historische structuur. Ook verbeteren doorstroming. Biodiversiteit versterken door gebruik te maken van de singels en groen van daaruit meer de stad in. Projecten waarbij cultuurhistorie, water en biodiversiteit kunnen worden verbonden bijvoorbeeld rondom het kasteel en de molen.

Deelsessies

- Er zijn 3 deelsessies gehouden op basis van de vragen/dilemma's die door de inleiders zijn aangegeven
 - Bart Veldhuijsen: “Hoe zorg ik ervoor dat de culturele waarden van het gebied, op gebouw- en gebiedsniveau, zo goed mogelijk in stand worden gehouden en daar waar mogelijk zelfs worden verbeterd? Nu zijn er enkele eigenaren, straks vele tientallen. Wie houdt regie?”
 - Ton Verhoeven: “Hoe borgen we de wijkgenese en de andere cultuurhistorische waarden in een wijk (nog beter) in het ruimtelijk ontwikkelingsproces van de stad?”
 - Constatijn Hurman: “Hoe organiseer je dat je bij de projecten (actueel, korte termijn) het totaalbeeld (ambitie, lange termijn) voor ogen blijft houden. Hoe zorg je dat je in je totaalbeeld ook de projecten (budget, planning etc) voor ogen blijft houden?”
- De bevindingen van de deelsessies zijn vastgelegd op zogenaamde ‘jamboards’ die onderstaand zijn toegevoegd.
- Na de deelsessies zijn de resultaten kort plenair toegelicht en besproken.

Chat

In de chat kwam nog een aantal vragen en opmerkingen voorbij: zie hieronder:

1:59:12 Marjorie Verhoek: Super presentatie Paul, wat doen jullie veel en integraal.

02:12:19 Maarten Wispelwey: Men zoekt nog naar locaties voor asielzoekers....

02:25:09 marike wesseling: Hoi Bart ,

02:26:04 marike wesseling: wat betekent het afstoten van zoveel gebouwen die onderdeel zijn van een rijksmonument voor de defensieportemonnee?

02:27:10 marike wesseling: haha dat was dus precies je eigen vraag

02:28:38 Gea.Wissels: Hoi Bart, hoe diep is de ondergrond beschouwd, is ook drinkwaterwinning meegenomen?

02:30:39 Bart van Veldhuijsen: de opbrengsten van verkoop zijn zeker niet doorslaggevend in de businesscase, ze zijn maar een heel klein deel ten opzichte van de totale investering voor een nieuwe kazerne

02:31:57 Bart van Veldhuijsen: hoi Gea, ja dat is meegenomen, er is overleg geweest met Vitens die kansen ziet om het drinkwatergebied straks wellicht te vergroten

02:32:15 Gea Wissels: Top!

02:33:38 Maarten Wispelwey: In het verhaal van Bart lijkt het alsof de monumentenstatus als hinder wordt ervaren. Het afstoten van de monumenten is daarom feitelijk een doel geworden.

02:36:19 Bart van Veldhuijsen: zo wordt de monumentenstatus door Defensie zeker beleefd

03:07:13 Gea.Wissels: hoe verhouden zich de problemen in de binnenstad met die van de rest van Culemborg?

03:10:39 Studio ErfgoedAcademie: Groep 1, Bart van V, Edwin R, Gertjan de B, Huib Jan van O, Maarten W, Marcel R, Vincent G, Groep 2, Erik K, Gea W, Jeanette D, Jonnie van H, Marike W, Peter G, Stef van R, Ton V Groep 3, Constantijn H, Klaas van der V, Mahatma G, Majorie V, Paul T, Pim A

03:11:03 Marcel Rompelman: Voordat we naar de groepen gaan: Ik zou graag met o.m. Waterschap Rijn en IJssel de landschapsbiografie van de Berkel (van bron tot monding) laten ontwikkelen met Nederlandse en Duitse partners (in combinatie met mijn promotieonderzoek) en studenten van Van Hall Larenstein. Mede om te kijken of landschapsbiografie van rivierenlandschappen uitgebouwd kan worden tot instrument om op (rivier)landschapsschaal te komen tot goede fundering van ontwikkelingsvisie van het landschap. Wellicht is een koppeling mogelijk met Klimaatrobuuste Watersystemen op Landschapsschaal. Wie zou dit verder willen verkennen om tot een aanvraag bij Erfgoeddeal te komen? Mail mij via marcel.rompelman@hvhl.nl

03:12:40 Constantijn Hurman: Op de vraag van Gea,

03:14:24 Constantijn Hurman: Elders in de stad zijn, nog grotere problemen op het gebied van klimaatadaptatie, met name waterhuishouding.

03:15:35 Constantijn Hurman: Daar werken we ook aan. Wat we nu in de binnenstad doen is economie, ruimtelijke kwaliteit en klimaat koppelen. dat geeft de kans om in de binnenstad ook te doen wat er op gebied van klimaat nodig is.

03:16:00 Paul Thissen: culemborg mooi voorbeeld voor andere gelderse (vesting)steden. goed om uit te wisselen

03:16:31 Constantijn Hurman: Op basis van de cijfers dus niet de absolute topprioriteit, maar vanuit 'werk met werk' nu aan de slag!

03:17:30 Edwin Raap: DAg Marcel, de erfgoed deal zal geen biografieën financieren. Wij nemen geen contact op met initiatieven, Jullie melden je bij ons via erfgoeddeal@cultureelerfgoed.nl groet Edwin Raap

03:44:18 Marcel Rompelman: @bart <https://www.kiesopmaat.nl/modules/vhl/VHL/136007/>

De ErfgoedAcademie biedt twee cursussen aan die van nut kunnen zijn voor de projecten in Vondst:

<https://www.erfgoedacademie.nl/opleidingsaanbod/erfgoed-bouwsteen-voorjaar-2022> (met expert Vincent Grond, geomorfoloog Gilbert Maas en Alette van den Hazelkamp (RCE)

<https://www.erfgoedacademie.nl/opleidingsaanbod/de-gebiedsbiografie-voorjaar-2022>

Hoe zorg ik ervoor dat de culturele waarden van het gebied, op gebouw- en gebiedsniveau, zo goed mogelijk in stand worden gehouden en daar waar mogelijk zelfs worden verbeterd? Nu zijn er enkele eigenaren, straks vele tientallen. Wie houdt regie?

Hoe borgen we de wijkgenese en de andere cultuurhistorische waarden in een wijk (nog beter) in het ruimtelijk ontwikkelingsproces van de stad?

Verdiepende vragen

Kritische succesfactoren

Tips

Leervragen

Hoe organiseer je dat je in de projecten van vandaag het toekomstbeeld voor ogen houdt, en andersom

voorbeeld

hoe zorg je er voor dat regieplan in de vezels/DNA terecht komt van de organisatie en omgeving?

Met het plan de boer op!

Werk met werk maken!

Operationele opgaven koppelen aan strategische doelen.

Toepassen Zipper uit Alliantiebenadering

Bij renovatie/onderhoud is het een kans om te toetsen aan strategische toekomstdoelen

Hoe ga je dit organiseren?

Mahatma: zorgen dat basisstructuur (ambitie op lange termijn) de status krijgt van ruimtelijk ordenend. Dwingend bovengeschiedt aan andere functies!

sterke coalities vormen

Regionaal kennis en ervaringen delen!

Zorg dat het bestuurlijk in beeld is

Op zoek naar maatschappelijke partners.